

ВІЙНА ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ЗОЛОТОЇ ОРДИ 1397–1420 рр.

В загальному контексті розвитку наукових досліджень, військово-політичні аспекти історії українських земель у складі Великого князівства Литовського (ВКЛ) є досить актуальними та багатограними. Подією, що мала великий вплив на українські землі періоду завершення XIV – першої третини XV століття стала війна Великого князівства Литовського (ВКЛ) проти Золотої Орди. Дана тема малодосліджена в історіографії, тому має наукову актуальність.

У 1397 році литовський князь Вітовт здійснив перший похід проти Золотої Орди, що була послаблена ударами хана Тамерлана. Німецька хроніка повідомляла, що війська ВКЛ дісталися Кримського півострова, де захопили Кафу. Перші успіхи допомогли залучити до війська ВКЛ нових воїнів. Уже з 1398 року в литовському війську присутні тевтонські лицарі. Як наслідок, Вітовт здійснив великий похід до пониззя Дніпра, де побудував кам'яну фортецю. Тоді ж фортеці Київського князівства було зміцнено артилерією. На 1399 рік хан Орди Тимур-Кутлук і фактичний правитель держави Едигей зібрали значні сили, перейшовши Дон вирушили у похід на Литву. Вітовт також зібрав велику армію до складу, якої входили литовці, німці, українці, молдовани, та поляки. Папа Римський Боніфаций IX надав їм хрестоносних привілеїв. Битва між ними відбулася на р. Ворскла. Тимур-Кутлук пішов на фальшиві перемовини з Вітовтом, дочекався додаткових ординських туменів на чолі з Едигеєм, виманив литовців з лагерью та вщент розбив. Золотоординці пограбували Правобережну Україну. Проте Київ зміг відбитися, але був змушений виплатити величезну на той час суму – 3 тисячі рублів відкупу.

Поразка стала суттєвим ударом по позиціях ВКЛ, але підірвати могутність Литви не вдалося. Навчений гірким досвідом, Вітовт продовжив стратегію наступу на Орду, але змінив тактику. Тепер, на першому місці була підтримка литовським двором ханів, які боролися за золотоординський престол та зверталися по допомогу до Вітовта. Коли у 1412 році Золоту Орду очолив ворог Литви Керим-Берди, литовці проголосили ханом Бетсабулу, надали йому вояків та направили в Степ. Однак литовський протезе зазнав поразки

та загинув. Проте, у 1416 році Керма-Бердибуло було вбито, а його вбивця втік до Литви. Ця політика принесла Вітовту чималі зиски, одним з яких було убезпечення кордонів. Лише 1416 року Едигей спромігся організувати похід на ВКЛ. Татари спалили Київське місто та Печерський монастир, але не взяли Київський замок. Вітовт не забарився з відповіддю – по відході ординців він направляє ще одного свого татарського ставленика Ерима-Берди з військом, який ненадовго захоплює владу в Орді. У 1417 році цього хана також було вбито. Врешті-решт, Едигей не витримав такої боротьби та запросив миру. Однак наступного року за підтримки литовського князя в Криму з'явився нащадок Тохтамиша Кадир-Берди. 1420 року між ним та Едигеєм відбулася битва на р. Терек, у ході якої старий ворог Литви загинув, а його орда була розгромлена.

Фактично із загибеллю Адигея Золота Орда як єдина держава перестала існувати, величезну роль у цьому відіграла саме ВКЛ. Довге протистояння Вітовта та Адигея показало, що для Литовської держави необхідно контролювати «степову» політику, а наявність українських князівств дає можливість швидко реагувати на її часті та швидкі коливання. Орді, незважаючи на її потужні удари в останній третині XIV – першої третини XV століття так і не вдалося пробитися скрізь Поділля та Київщину. В подальшому темами наукових досліджень можуть стати взаємовідносини ВКЛ та Московії, Литви та Тевтонського ордену.